

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2024.3.21>

ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ЕЛЕКТРОННЕ ПРАВОСУДДЯ», «ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО» ТА «ЕЛЕКТРОННИЙ СУД» В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Зубашков Максим,

orcid.org/0009-0001-2678-2923

аспірант кафедри цивільного права та процесу
Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»

Розвиток інформаційних технологій та повсюдна цифровізація не полишають осторонь і правову систему України, в тому числі й національний цивільний процес.

Таким чином актуальною темою для здійснення досліджень є впровадження та використання електронних інструментів для у процесі здійснення правосуддя.

Статтю присвячено аналізу співвідношення понять "електронне правосуддя", "електронне судочинство" та "електронний суд", що широко використовуються в наукових дослідженнях та різних нормативно-правових актах, однак їх правовий зміст та взаємозв'язок залишаються предметом дискусій серед науковців, як і питання їх функціонування в рамках цивільного процесу України.

У статті досліджуються базові поняття "суд", "судочинство" та "правосуддя", з метою визначення їхніх основних функцій та місця в «традиційній» судовій системі. Правосуддя таким чином розглядається як діяльність судів, спрямована на розгляд і вирішення судових справ, судочинство - як процесуальна форма діяльності судів, а суд - як орган, уповноважений на здійснення правосуддя у спеціальній, встановленій процесуальним законом формі.

Розглянуто та проаналізовано положення Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи CM/Rec (2009)1 в контексті вказаного в них визначення електронного правосуддя. Аналізується нормативно-правове регулювання електронного правосуддя в цивільному процесі України, включаючи впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) та її підсистеми "Електронний суд", а також питання відмінності її назви, закріпленої у ЦПК України (ЄСІКС) від запропонованої (ЄСІТС) досліджуваними Концепцією галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи та Положенням про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Важливою частиною дослідження у цій статті є формулювання на основі «традиційних» понять «правосуддя», «судочинство» та «суд» визначень та аналіз співвідношення понять «електронне правосуддя», «електронне судочинство» та «електронний суд» з урахуванням використання ІКТ для здійснення правосуддя.

Дослідження вказує на той висновок, що в рамках цивільного процесу України електронне правосуддя реалізується у формі електронного судочинства, котре здійснюється за допомогою використання ІКТ «ЄСІТС (ЄСІКС)» та її підсистеми «Електронний суд» як засобів здійснення електронного правосуддя.

Визначення чітких меж між цими поняттями сприятиме розробці ефективних правових механізмів, що відповідають сучасним викликам і потребам суспільства, забезпечуючи прозорість та доступність правосуддя.

Ключові слова: цифровізація, нормативно-правове регулювання, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), визначення понять, процесуальна форма.

Zubashkov Maksym. The problem of the correlation between the concepts of "electronic justice", "electronic proceeding" and "electronic court" in the civil process of Ukraine

The development of information technologies and widespread digitization do not leave aside the legal system of Ukraine, including the national civil process.

Thus, the introduction and use of electronic tools in the process of justice administration is a relevant topic for a research.

The article is devoted to the analysis of the relationship between the concepts of "electronic justice", "electronic proceeding" and "electronic court", which are widely used in scientific researches and various legal acts, but still their legal content and correlation remain the subject of debate among scientists, as well as the question their functioning within the framework of the civil process of Ukraine.

The article examines basic concepts of "court", "proceeding" and "justice", in order to determine their main functions and place in the "traditional" judicial system. In this way, justice is considered as the activity of courts, aimed at the consideration and resolution of court cases, proceeding - as a procedural form of court activity, and the court - as a governmental body authorized to administer justice in a special procedural form established by law.

The provisions of the Recommendations of the Committee of Ministers of the Council of Europe CM/Rec (2009) were considered and analyzed in the context of electronic justice definition specified in them. The legal regulation of electronic justice in the civil process of Ukraine was analyzed, including the implementation of the Unified Judicial Information and Telecommunication System (ESTIS) and its subsystem "Electronic Court", as well as the issue of the difference between its name, fixed in the Civil Code of Ukraine (ESIKS) and the proposed (ESITS) in a researched Concept of the branch program for informatization of courts of general jurisdiction and other institutions of the judicial system and Regulations on the procedure for the functioning of individual subsystems of the Unified Judicial Information and Telecommunication System.

An important part of the research in this article is the formulation of definitions based on the "traditional" concepts of "justice", "procedure" and "court" and the analysis of correlation between the concepts of "electronic justice", "electronic procedure" and "electronic court" taking into account the use of ICT for justice implementation.

The study points to the conclusion that in the framework of the civil process of Ukraine, electronic justice is implemented in the form of electronic procedure, which is carried out using the ICT "ESITS (ESICS)" and its subsystem "Electronic court" as a mean of electronic justice implementation.

Determination of clear boundaries between these concepts will contribute to the development of effective legal mechanisms that meet modern challenges and needs of society, ensuring transparency and accessibility of justice.

Key words: *digitalization, regulatory and legal regulation, information and communication technologies (ICT), definition of concepts, procedural form.*

Постановка проблеми. Цифровізація та інтенсивний розвиток інформаційних технологій у всіх сферах суспільного життя не полишають осторонь і правову систему України.

Одна з актуальних тем у цій сфері – впровадження електронних інструментів у цивільне судочинство з метою підвищення ефективності, прозорості та доступності правосуддя для громадян.

У цьому контексті на особливу увагу заслуговують такі поняття, як "електронне правосуддя", "електронне судочинство" та "електронний суд", котрі є широко використовуваними в правничих дослідженнях, деяких національних та міжнародних нормативно-правових актах, проте їх зміст

та взаємозв'язок залишаються предметом дискусій та аналізу.

Аналіз суті та співвідношення цих понять є важливим не лише для теоретичного їх розуміння, але й для практичного застосування у реформуванні судової системи України. Визначення чітких меж та взаємозв'язків між "електронним правосуддям", "електронним судочинством" та "електронним судом" сприятиме розробці ефективних правових механізмів, які відповідатимуть сучасним викликам і потребам суспільства. У цій статті буде розглянуто сутність цих понять, їх нормативно-правове регулювання та практичні аспекти впровадження в цивільному процесі України.

Стан дослідження. Питанням визначення та співвідношення понять «суд», «судочинство» та «правосуддя» присвячені наукові праці, зокрема дослідження В.Т. Комзюк, Я. Богів (Олійник), Л. Ватаманюк, В.Б. Татаренка, В.В. Решоти та інших.

Питання ж визначення понять «електронне правосуддя», «електронне судочинство» та «електронний суд», а також їх імплементації в цивільний процес України досліджуються у працях Н.В. Іванюти, О.О. Берназюк, Л.М. Ніколенко, А.В. Кошман та інших, які використовують різні підходи щодо визначення та розмежування цих понять.

Мета дослідження у цій статті зумовлена необхідністю формулювання на основі «традиційних» понять «правосуддя», «судочинство» та «суд» визначень та здійснення аналізу співвідношення понять «електронне правосуддя», «електронне судочинство» та «електронний суд» з урахуванням використання ІКТ для здійснення правосуддя в рамках цивільного процесу України.

Виклад основного матеріалу. Для здійснення ефективного аналізу понять "електронне судочинство", "електронне правосуддя" та "електронний суд" щодо аналізу їх співвідношення необхідно спочатку розглянути базові поняття: "суд", "судочинство" та "правосуддя", на яких ґрунтуються досліджувані поняття.

Аналіз понять "суд", "судочинство" та "правосуддя" та їх співвідношення дозволяє зрозуміти основні функції та систему традиційної судової системи, що є фундаментом для впровадження цифрових технологій. Вказане дозволяє правильно оцінити досліджувані поняття "електронне правосуддя", "електронне судочинство" та "електронний суд", забезпечуючи можливість простежити їх існування у рамках традиційної судової системи та цивільного процесуального регулювання.

Так, Ярина Богів (Олійник) вважає, що під поняттям «правосуддя» в контексті його принципів слід розуміти як діяльність судів, спрямовану на розгляд та вирішення правових спорів на основі принципів верховенства права, законності, гуманізму та дотримання розумних строків [12, с. 32-33].

У статті В.Т. Комзюк вказує на необхідність чіткого визначення правосуддя у законодавстві, щоб забезпечити його належну реалізацію і дотримання у судовій практиці [14, с. 89].

Як підкреслюють вказані автори, хоча й не існує нормативно закріпленого визначення поняття «правосуддя», доцільним є послуговуватися визначенням, що міститься в Ухвалі Конституційного суду України у справі № 016/1241-97 від 14 жовтня 1997 року № 44-з, де на основі тлумачення положень ст. 124 Конституції України суд вказав, що «правосуддя - це самостійна галузь державної діяльності, яку суди здійснюють шляхом розгляду і вирішення в судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних та інших справ» [9].

Щодо визначення поняття "судочинство" науковці пропонують декілька підходів для його тлумачення, котрі, однак, об'єднує їх спільна позиція щодо факту «процедурності» судочинства як форми діяльності суду.

Зокрема слід звернути увагу на думку В.Б. Татаренка, котрий описує судочинство як «сукупність процесуальних (процедурних норм), які визначають порядок діяльності при відправленні правосуддя, права учасників процесу, гарантії їхніх прав тощо» [8].

Схожу думку висловлює й Л.Ватаманюк, котра у власному дослідженні робить висновок про те, що правосуддя здійснюється через судочинство як форму діяльності [20, с. 45].

Також слід звернути увагу на позицію В.В. Решоти, котрий здійснюючи порівняльний аналіз понять «правосуддя» та «судочинство» дійшов до висновку про те, що «правосуддя реалізується завдяки його процесуальній формі – судочинству, яке здійснюється судами під час розгляду і вирішення зокрема й цивільних справ» [7, с. 124].

Таким чином поняття «судочинство» за своєю суттю означає саме процесуальну форму реалізації правосуддя, що може здійснюватися шляхом розгляду та вирішення різних категорій справ, зокрема й цивільних (цивільне судочинство).

Що ж до визначення поняття «суд», на думку автора, доцільним буде звернутися

до тих визначень, що їх у власній діяльності та судовій практиці використовує Європейський суд з прав людини в контексті сутності його рішень як джерела права в контексті положень Законів України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» [2, 6].

Так, ЄСПЛ у власній практиці розкриває поняття «суд» через тлумачення положень ст. 6 Європейської конвенції з прав людини, яка гарантує право на справедливий судовий розгляд.

Зокрема, у справі "Zand v. Austria" (1978) ЄСПЛ вказує на те, що визначення поняття "суд" включає вимогу, щоб суд був створений і функціонував на основі законодавства, а у справі "Ringelsen v. Austria" (1971) ЄСПЛ наголосив, що суд має бути уповноважений вирішувати справу в рамках своєї компетенції відповідно до встановлених процедур [18, 19].

Таким чином можна дійти до висновку про те, що «суд» є спеціальним органом державної влади, котрий створюється відповідною державою в порядку та за правилами, встановленими законом цієї держави, та уповноважений здійснювати правосуддя за правилами, встановленими відповідним законом.

Результатом вказаного є захист та/або поновлення порушеного законного права чи інтересу аж до етапу завершення виконання того чи іншого судового рішення, на що окремо вказує ЄСПЛ зокрема у справі "Горнсбі проти Греції" (рішення від 19 березня 1997 року) [1, с. 42].

Врешті, проаналізувавши вказане вище можна стверджувати, що поняття «суд», «судочинство» та «правосуддя» тісно пов'язані між собою, оскільки суд як орган державної влади здійснює правосуддя у формі судочинства з метою реалізації судової влади.

Таким чином, поняття «правосуддя» за його суттю можна вважати ширшим за поняття «судочинство», оскільки будучи формою здійснення правосуддя судочинство реалізується виключно в рамках здійснення правосуддя спеціально уповноваженим на це суб'єктом-судом.

Що ж до питання співвідношення понять «електронне судочинство», «електронне правосуддя» та «електронний суд», їх визначень слід звернути окрему увагу на вже використовуване серед правників визначення поняття «електронне правосуддя»

Так, як зазначає Н.В. Іванюта, відповідно до положень Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи CM/Rec (2009)1 державам – учасницям Ради Європи з електронної демократії від 18 лютого 2009 року електронне правосуддя розуміється як використання інформаційно-комунікаційних технологій у реалізації правосуддя усіма сторонами в юридичній сфері з метою підвищення ефективності та якості державних служб, зокрема для приватних осіб і підприємств. Відповідно до Рекомендацій до нього також входить «електронне спілкування» та обмін даними, а також доступ до інформації судового характеру. Основною ж метою його впровадження є підвищення ефективності судової системи та якості правосуддя, в контексті реалізації права на доступ до суду [13, с. 74].

Положення вказаної рекомендації широко імплементуються в цивільний процес України від здійснення розгляду справ у режимі відеоконференції (ст. 7 ЦПК України) до запровадження та використання Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ст. 14 ЦПК України) та реалізації концепції «Електронного суду» [10].

Таким чином, саме вказане вище визначення поняття «електронне правосуддя» є загальноприйнятим для науковців та широко використовується в науковому диспуті.

Однак, враховуючи попередньо здійснений аналіз суті та співвідношення понять «суд», «судочинство» та «правосуддя» слід зазначити, що згадане вище визначення поняття електронного правосуддя частково суперечить національному доктринальному поняттю «правосуддя» як галузі державної діяльності, яку суди здійснюють шляхом розгляду і вирішення справ у судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі.

Визначення, запропоноване у Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи CM/Rec (2009)1 вказує на елементи непро-

цесуальної діяльності учасників справи («електронне спілкування», «обмін інформацією») та позасудових засобів доступу до суду (доступ до інформації судового характеру), що, фактично, робить його ширшим за своїм значенням за «класичне» поняття правосуддя [17].

Так, до прикладу, цивільним процесуальним законом не визначене коло осіб чи порядок їх доступу до судових рішень у Єдиному державному реєстрі судових рішень (ЄДРСР), котрі, без сумніву, можна віднести до «інформації судового характеру».

Судові рішення у ЄДРСР можуть використовуватися як учасниками цивільної справи для формування їх правової позиції чи встановлення та підтвердження обставин справи, що не підлягають доказуванню за ч.4 ст.82 ЦПК України, так і невизначеним колом осіб, котрі учасниками справи не є відповідно до положень ч. 1 ст. 2 ЗУ «Про доступ до судових рішень» [3].

Вказане зумовлює наявність різних підходів науковців щодо тлумачення співвідношення понять «електронне судочинство» та «електронне правосуддя».

Так, до прикладу А.В. Кошман розглядає електронне правосуддя в аспекті використання інформаційних технологій в ході здійснення судочинства як «загальне поняття, що містить у собі різні елементи здійснення правосуддя та функціонування судової системи із застосуванням цифрових технологій» [15, с. 73].

О.О. Берназюк у власній праці використовує поняття змішане поняття «електронне судочинство(правосуддя) в контексті як «сукупності різних інформаційних систем» що використовуються в діяльності суду, так і як «можливість суду та інших учасників судового процесу здійснювати передбачені нормативними правовими актами дії, що безпосередньо впливають на початок і хід судового процесу (наприклад, такі дії, як подача до суду документів в електронній формі або участь у судовому засіданні за допомогою системи відеоконференцзв'язку)» [11, с. 18].

Окремо слід звернути увагу на позицію Л.М. Ніколенко, котра вказує, що електронне правосуддя є «новою самостійною, унікальною формою судового процесу, що ґрунтується на інформаційних технологіях, які забезпечують повний цикл роз-

гляду судової справи в електронному форматі» [16, с. 340].

На думку автора, враховуючи попередньо проведений аналіз співвідношення понять "судочинство" та "правосуддя" дозволяє зробити висновок, що такі поняття хоч і пов'язані, але не є тотожними.

Судочинство визначається як процес здійснення судової діяльності, а, правосуддя, у свою чергу, охоплює ширший спектр аспектів, включаючи в себе судочинство як процесуально визначену форму здійснення правосуддя.

Так правосуддя, зокрема, як було вказано вище, включає в себе, зокрема, і етап виконання судового рішення, а судочинство за допомогою процесуального закону лише визначає форму та спосіб тих дій, які суд і учасники справи мають здійснити для того, аби розгляд справи завершився прийняттям судового рішення по суті справи.

Таке розрізнення є важливим, оскільки судочинство і правосуддя, хоча й пов'язані між собою, але мають різне значення для правової системи. Судочинство визначається як конкретна діяльність учасників справи та суду в рамках, визначених процесуальним законом, в той час як правосуддя включає в себе ширше коло способів та механізмів забезпечення справедливості як універсальної вимоги до діяльності суду в розрізі положень ст. 2 ЦПК України.

Таким чином **електронне правосуддя є реалізацією судової влади у формі електронного судочинства**. Його визначальним фактором є використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та електронних засобів в процесі здійснення судочинства, а також прийняття судових рішень та їх виконання в аспекті правосуддя.

Що ж до питання визначення поняття «Електронного суду» слід вказати, що сама його правова суть унеможливорює використання загальнотеоретичних підходів для здійснення його визначення.

Відповідно до «Концепції галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи» Електронний суд є однією з підсистем Єдиної судової інформаційної системи (ЄСІТС) [4] .

В рамках цивільного процесу України порядок використання ЄСІТС закріплено в ст. 14 ЦПК України, а визначення поняття ЄСІТС міститься у «Положенні про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи»(надалі-Положення) [5, 10].

Так, відповідно до Положення ЄСІТС визначається як сукупність інформаційних та телекомунікаційних підсистем (модулів), які забезпечують автоматизацію визначених законодавством та цим Положенням процесів діяльності судів, органів та установ в системі правосуддя, включаючи документообіг, автоматизований розподіл справ, обмін документами між судом та учасниками судового процесу, фіксування судового процесу та участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції, складання оперативної та аналітичної звітності, надання інформаційної допомоги суддям, а також автоматизацію процесів, які забезпечують фінансові, майнові, організаційні, кадрові, інформаційно-телекомунікаційні та інші потреби користувачів ЄСІТС.

Відповідно п.1 Розділу II згаданого вище Положення підсистема «Електронний суд» (Електронний суд) – підсистема ЄСІТС, що забезпечує можливість обміну (надсилання та отримання) документами (в тому числі процесуальними документами, письмовими та електронними доказами тощо) між судом та учасниками судового процесу, між користувачем цієї підсистеми та Вищою радою правосуддя, а також отримувати інформацію про стан і результати розгляду таких документів чи інші документи.

Таким чином, на відміну від попередніх понять «електронне правосуддя» та «електронне судочинство» законодавцем чітко визначено поняття «електронний суд» який за своєю суттю є саме програмним продуктом, що виконує функції, передбачені відповідним Положенням в контексті національної правової системи.

Саме ЄСІТС та її підсистема «Електронний суд», безсумнівно, наразі є головними засобами здійснення електронного правосуддя в цивільному процесі України, про що, зокрема, свідчить зокрема, факт прийняття Закону № 3200-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих

актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» щодо обов'язковості реєстрації в підсистемі «Електронний суд» ЄСІТС адвокатів, нотаріусів, державних та приватних виконавців, арбітражних керуючих, судових експертів, органів державної влади та інших державних органів, органів місцевого самоврядування, тощо.

Окремо слід вказати на те, що відповідно до коментованих вище положень ст. 14 ЦПК України впроваджена в цивільний процес України електронна система наразі має відмінну від ЄСІТС назву- Єдина судова інформаційно-комунікаційна система (ЄСІКС) [10].

Вказана термінологічна невизначеність не змінює того практичного факту, що в судах наразі функціонує саме система ЄСІТС та її підсистеми (модулі), що, однак, на думку автора, потенційно може спричинити неоднаковість застосування процесуального закону судом чи зловживання учасниками справи їх процесуальними правами чи невиконання ними їх процесуальних обов'язків.

До прикладу, ч. 3 ст. 14 ЦПК України визначає електронний кабінет учасника справи як ... «персональний кабінет (веб-сервіс чи інший користувацький інтерфейс) у підсистемі (модулі) *Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи*»..., на противагу чому п. 5.4¹ Розділу I коментованого вище Положення декларує, що електронний кабінет учасника справи це ... «персональний кабінет (вебсервіс чи інший користувацький інтерфейс) у підсистемі (модулі) *ЄСІТС*»... [5, 10].

Вказаний приклад чітко демонструє необхідність здійснюваного у цьому дослідженні розмежування понять «електронне правосуддя», «електронне судочинство» та «електронний суд» в тому числі й в практичному аспекті імплементації електронного правосуддя у цивільний процес України.

На думку автора, фактичне існування в рамках цивільного процесу двох назв однієї й тієї ж інформаційно-комунікаційної системи (ЄСІТС та ЄСІКС) та, як наслідок, різних визначень її модулів зумовлено

недоліки законодавчої техніки законодавця та неадаптованим використанням визначення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), запропонованим у попередньо згаданій Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи CM/Rec (2009), що, однак, не має прямого впливу на питання теоретичного розмежування понять «електронне правосуддя», «електронне судочинство» та «електронний суд».

Таким чином, в аспекті цивільного процесу України співвідношення понять «електронне правосуддя», «електронне судочинство» та «електронний суд» зводиться до того, що електронне правосуддя реалізується у формі електронного судочинства, котре здійснюється за допомогою використання ІКТ «ЄСІТС (ЄСІКС)» та її підсистеми «Електронний суд» як засобів здійснення електронного правосуддя.

Висновки. Здійснений аналіз понять "суд", "судочинство" та "правосуддя" вказує на те, що ці поняття є основними елементами функціонування «традиційної» судової системи.

Так, правосуддя є самостійною галуззю державної діяльності, яку суди, як спеціальні органи державної влади, здійснюють у формі судочинства шляхом розгляду і вирішення в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних та інших справ, кінцевим результатом чого є виконання судового рішення.

Вказаний аналіз дозволяє визначити основні риси електронного правосуддя, електронного судочинства та електронного суду в контексті їх визначення та співвідношення в рамках цивільного процесу України.

Вказане полягає у тому, що електронне правосуддя реалізується у формі електронного судочинства, котре здійснюється за допомогою використання ІКТ «ЄСІТС (ЄСІКС)» та її підсистеми «Електронний суд» як засобів здійснення електронного правосуддя.

Тобто співвідношення між поняттями «електронне судочинство», «електронне правосуддя» та «електронний суд» полягає в тому, що електронне судочинство є частиною електронного правосуддя, а електронний суд є конкретним інструментом, програмним продуктом, що забезпечує функціонування електронного судочинства.

Таким чином, правильне розуміння та розмежування понять «електронне судочинство», «електронне правосуддя» та «електронний суд» є актуальними для впровадження електронного правосуддя в цивільному процесі України як в контексті усунення неточностей процесуального закону, так і в контексті здійснення подальшого аналізу та дослідження «електронного правосуддя» як процесуально-правового явища в національному цивільному процесі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: науково-методичний посібник для суддів : практ. посіб. Київ : Координатор проектів ОБСЄ в Україні, 2015. 212 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/7/232716.pdf> (дата звернення: 22.06.2024).
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV : станом на 2 груд. 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 22.06.2024).
3. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> (дата звернення: 22.06.2024).
4. Про затвердження галузевої Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи на 2022-2024 роки : Наказ від 14.06.2024 р. № № 178. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0178750-22#Text>.
5. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : Наказ від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>.

6. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР : станом на 13 берез. 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр#Text> (дата звернення: 22.06.2024).

7. Решота В. Проблеми визначення основних понять у сфері здійснення правосуддя. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2016. Вип. 62. С. 119–127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2015_62_16 (дата звернення: 22.06.2024).

8. Татаренко В. Аналіз діючої системи здійснення судочинства та шляхи її регулювання державою. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. № 10. URL: <http://www.dyu.nauka.com.ua/?or=1&z=202> (дата звернення: 22.06.2024).

9. Ухвала Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним зверненням державного зовнішньоекономічного підприємства "Славутич-Сталь" щодо тлумачення статті 124 Конституції України і Закону України "Про міжнародний комерційний арбітраж" : Ухвала Конституц. Суду України від 14.10.1997 р. № 44-з. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vz44u710-97#Text> (дата звернення: 22.06.2024).

10. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV : станом на 21 черв. 2024 р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 22.06.2024).

11. Bernaziuk O. O. Concepts and features of electronic judiciary in ukraine. *Law and society*. 2019. Vol. 3, no. 2. P. 15–20. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-3-2-3> (date of access: 22.06.2024).

12. Bohiv Y. Principles of justice as the basis of the functioning of the court system. *Visnik Nacional'nogo universitetu «Lvivska politehnika»*. Seria: uridicni nauki. 2022. Vol. 9, no. 36. URL: <https://doi.org/10.23939/law2022.36.030> (date of access: 22.06.2024).

13. Ivaniuta N. V. Electronic justice in civil cases: national and european experience. *Law and society*. 2020. No. 4. P. 72–76. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.4.10> (date of access: 22.06.2024).

14. Komziuk V. T. Regarding the normative definition of the concept and essence of justice. *Analytical and comparative jurisprudence*. 2023. No. 1. P. 88–92. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.14> (date of access: 22.06.2024).

15. Koshman A. Perspectives for the application of remote justice after COVID-19 pandemic. *NaUKMA research papers. law*. 2023. No. 9-10. P. 71–76. URL: <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2022.9-10.71-76> (date of access: 22.06.2024).

16. Nikolenko L. Electronic justice as a way to increase the efficiency of judicial proceedings. *Uzhhorod national university herald. series: law*. 2022. No. 71. P. 338–341. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.71.57> (date of access: 22.06.2024).

17. Recommendation of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) : recommendation of 18.02.2024 no. CM/Rec(2009)1. URL: https://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/Key-Texts/Recommendations/Recommendation_CM_Rec2009_1_en_PDF.pdf (date of access: 22.06.2024).

18. Report of ECHR of 12.10.1978 in no. 7360/76. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng%7B"itemid":\["001-158239"\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng%7B).

19. Report of ECHR of 19.03.1970 in no. 2614/65. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/en%7B"itemid":\["001-73431"\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/en%7B).

20. Vatamanyuk L. Correlation of scientific approaches to the definition of justice. *Visnik Nacional'nogo universitetu «Lvivska politehnika»*. Seria: uridicni nauki. 2020. Vol. 7, no. 26. P. 42–47. URL: <https://doi.org/10.23939/law2020.26.042> (date of access: 22.06.2024).